

УДК 658.26:336.648

Данилейчук Р.Б., к.е.н., асистент

Романко О.П., к.е.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ КОШТІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТОРІВ

В статті досліджено прикладні аспекти фінансування заходів з енергозбереження в Україні із залученням коштів вітчизняних та іноземних інвесторів, зокрема визначено дієві механізми фінансового забезпечення вказаних заходів на основі аналізу кращих практик енергозбереження. Надано пропозиції щодо підвищення ефективності залучення фінансових ресурсів та реалізації енергоефективних проектів.

Ключові слова: енергозбереження, енергоефективність, джерела фінансування, інвестиції.

Danyleychuk R., Romanko O.

FUNDING SAVING FUNDRAISING DOMESTIC AND FOREIGN INVESTORS

The paper investigates the practical aspects of energy efficiency measures financing in Ukraine with the involvement of the funds of local and foreign investors, in particular the effective mechanisms of these measures financing by analyzing of the best practices in energy efficiency are defined. The proposals to improve the effectiveness of financial resources attracting and energy efficiency projects implementation are given.

Keywords: energy saver, energy efficiency, financing, investments.

Данилейчук Р.Б., Романко О.П.

ФИНАНСИРОВАНИЕ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЮ С ПРИВЛЕЧЕНИЕМ СРЕДСТВ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТОРОВ

В статье исследованы прикладные аспекты финансирования мероприятий по энергосбережению в Украине с привлечением средств отечественных и иностранных инвесторов, в частности определены действенные механизмы финансового обеспечения указанных мероприятий на основе анализа лучших практик энергосбережения. Даны предложения по повышению эффективности использования финансовых ресурсов и реализации энергоэффективных проектов.

Ключевые слова: энергосбережение, энергоэффективность, источники финансирования, инвестиции.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних умовах розвитку економіки України проблема енергозбереження є надзвичайно актуальною через практично повну відсутність диверсифікації джерел імпорту та низьку ефективність використання енергоносіїв. В порівнянні з економічно розвиненими країнами світу енергоємність ВВП нашої держави в середньому є в 2 рази вищою [1]. Така ситуація спричинена дією наступних факторів: 1) використання застарілих виробничих фондів енергетики; 2) повільне впровадження енергозберігаючих технологій; 3) деформована структура виробництва та енергоспоживання тощо. Усунення впливу перелічених вище факторів неможливе без створення сприятливих інвестиційних умов та залучення значних обсягів фінансових ресурсів [2, с. 123-125; 3, с. 41].

Згідно Закону України “Про енергозбереження”, джерелами фінансування заходів щодо економії та раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів є фонд енергозбереження, власні та позикові кошти підприємств, установ і організацій, Державний бюджет України, місцеві бюджети та інші джерела [4]. Очевидно, що при гострому дефіциті бюджетних коштів та екстремальній обмеженості обігових коштів

підприємств залучення інвестицій у сферу енергозбереження стає однією із найважливіших проблем вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Різноманітні питання, що стосуються проблеми ергоефективності та енергозбереження досліджувались у наукових роботах провідних вітчизняних і зарубіжних вчених: Д. Б. Вольберга, Г. К. Вороновського, О. Даніліна, О. Дікарева, Е. Д. Дмитренко, В. А. Жовтянського, С. Зінченка, В. Кириленка, Н. Коваленка, В. Костеріна, О. О. Лапко, С. Масліченка, І. В. Недіна, Є. І. Сухіна, Л. Шостака та ін. Однак, окремі прикладні аспекти реалізації заходів з енергозбереження розглянуті недостатньо. Розвиток економіки України зумовив зосередження уваги у цьому дослідженні на проблемах фінансування заходів з енергозбереження із залученням коштів вітчизняних та іноземних інвесторів. Об'єктивна доцільність подальшого дослідження зазначеної проблеми пов'язана з нагальною потребою проведення та фінансового забезпечення заходів щодо підвищення рівня ергоефективності вітчизняної економіки.

Цілі статті: дослідження прикладних аспектів фінансування заходів з енергозбереження із залученням коштів вітчизняних та іноземних інвесторів, зокрема визначення дієвих механізмів фінансового забезпечення вказаних заходів на основі аналізу кращих практик енергозбереження та надання пропозицій щодо підвищення ефективності залучення фінансових ресурсів та реалізації ергоефективних проектів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Невідкладна реалізація заходів з енергозбереження в Україні є необхідною передумовою досягнення показників енергоємності ВВП, що властиві розвиненим країнам світу. Оскільки зростання рівня ергоефективності національної економіки потребує значних витрат на технічне переозброєння виробництва, то для фінансування заходів з енергозбереження необхідне залучення коштів як вітчизняних, так і іноземних інвесторів. Тому важливо розглянути позитивний досвід вітчизняних підприємств та організацій, які використовують, в першу чергу, кошти іноземних інвесторів для фінансування ергоефективних проектів. Серед останніх найбільш успішною є діяльність приватного акціонерного товариства "Українська енергозберігаюча сервісна компанія" (ПрАТ УкрЕСКО). Варто зазначити, що в промислово розвинених країнах світу діяльність енергозберігаючих сервісних компаній є прибутковою, оскільки широко поширений механізм енергозбереження на основі повернення коштів у результаті економічного ефекту, який досягається у замовника проекту. Про наявність в Україні ринку для розгортання діяльності енергозберігаючих сервісних компаній, навіть приймаючи до уваги недосконалість законодавчої бази в даній сфері [5, с. 6], свідчить досвід діяльності ПрАТ УкрЕСКО. Використання компанією принципу фінансування енергозберігаючих заходів третьою стороною передбачає, що підприємства не витрачають власних коштів на модернізацію виробництва і зменшення споживання енергоресурсів [6, с. 20]. Енергозберігаюча сервісна компанія забезпечує надання послуг з енергетичних обстежень, установки, експлуатації, технічного і фінансового обслуговування за рахунок інвестицій у підвищення ефективності використання енергії (використовуючи фінансові ресурси третьої сторони), при відшкодуванні витрат на ці послуги повністю чи частково за рахунок отриманої економії паливно-енергетичних ресурсів.

Слід зазначити, що ПрАТ УкрЕСКО виконує енергозберігаючі проекти із залученням фінансових ресурсів Європейського Банку Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) в рамках виконання кредитної угоди між Україною та ЄБРР. Компанія працює у сфері енергозбереження як бізнес-структура, яка поєднує в собі європейські цінності та національний досвід і традиції. Серед підприємств, що спеціалізуються на впровадженні енергозберігаючих проектів "під ключ" на малих та середніх підприємствах України,

УкрЕСКО є лідером: саме цією компанією були виконані на умовах товарного кредиту більше 30 енергозберігаючих проектів на багатьох українських підприємствах вартістю від 200 тис. до 5 млн. дол. США з терміном окупності від 1 до 4 років та строком товарного кредиту до чотирьох років. Впровадження таких проектів дало змогу підприємствам знизити витрати на енергоносії на 25-50%. [7; 5, с. 6-7].

Цінним є досвід реалізації компанією УкрЕСКО на Івано-Франківщині проекту “Підвищення ефективності систем теплопостачання середніх загальноосвітніх шкіл та дитячих садків Снятинського району Івано-Франківської області”. Проект здійснювався з метою скорочення споживання енергоресурсів для забезпечення теплопостачання за рахунок підвищення ефективності вироблення тепла, а також забезпечення температурних умов в приміщеннях шкіл та дитячих садочків відповідно до санітарно-гігієнічних вимог. При цьому економія досягається за рахунок мінімізації втрат тепла в теплових мережах і скорочення споживання газу для нагрівання теплоносія. У результаті реалізації цього проекту було модернізовано системи теплопостачання дев’яти шкіл і двох дитячих садків Снятинського району, річні обсяги збереження енергоресурсів склали 1,4 млн. м³ природного газу й 146 тис. кВт електроенергії. При вартості проекту 370 тис. дол. США термін окупності склав 4 роки [8].

Організаційно-правова складова реалізації проекту передбачала укладення чотирьох договорів: 1) товарного кредиту; 2) про надання енергозберігаючих послуг; 3) банківської гарантії; 4) гарантії.

У відповідності до умов договору про надання енергозберігаючих послуг, УкрЕСКО зобов’язувалася здійснити: а) розробку проекту; б) залучення фінансування ЄБРР; в) закупівлю обладнання; г) монтаж і проведення пусконаладжувальних робіт; д) введення обладнання в експлуатацію; е) навчання персоналу; є) досягнення очікуваного рівня енергозбереження.

Замовник (Снятинська районна державна адміністрація) зобов’язувався своєчасно здійснювати платежі, передбачені договором товарного кредиту на щомісячній основі протягом трьох років, починаючи з часу введення об’єкта в експлуатацію.

Договір банківської гарантії передбачав залучення банку, який би забезпечив надання банківської гарантії на суму не менше 110% від вартості проекту. Згідно умов даного договору, Снятинська РДА і Снятинська районна рада надають банку в іпотеку нерухоме майно, а банк надає банківську гарантію кредиторю – УкрЕСКО, як забезпечення виконання боржниками (Снятинською РДА і відділом освіти Снятинської РДА) зобов’язань перед УкрЕСКО за договором товарного кредиту та договором про надання енергозберігаючих послуг.

Згідно договору гарантії, гарант (Снятинська районна рада) гарантує кредиторів належним чином сплатити з коштів бюджету Снятинського району будь-які платежі, що входять до складу зобов’язання на першу письмову вимогу кредитора. Такі платежі здійснюються на безспірній основі у разі порушення частини чи всіх зобов’язань боржників за договором про надання енергозберігаючих послуг чи договору товарного кредиту. З метою виконання своїх обов’язків як гаранта за договором, Снятинська районна рада приймає на себе зобов’язання передбачати в кожному році протягом терміну дії договору товарного кредиту в видатковій частині бюджету району необхідну суму коштів, призначених для погашення грошових вимог кредитора.

Прикладом фінансування заходів з енергозбереження із залученням коштів вітчизняних інвесторів, що заслуговує на увагу та може бути впроваджений у кожному місті України, здійснюючи суттєвий вплив на вирішення проблеми енергоефективності у національному масштабі, є проект “Доступне тепло – Фонд енергозбереження м. Бурштина”, який було презентовано 11 грудня 2012 року на виставці CSR Marketplace у Києві. Даний проект реалізується в даний час Асоціацією місцевого економічного

розвитку (АМЕР) в м. Бурштин Івано-Франківської області в рамках Стратегії соціального партнерства компанії ДТЕК та міста Бурштина на 2013-2015 роки та передбачає компенсацію не менше половини суми сплачених відсотків за кредитом [9].

Саме таку схему реалізації проекту із компенсацією частини відсотків за кредитом було вибрано не випадково. Так, в процесі аналізу ситуації з використанням та збереженням енергоресурсів у місті, проведеним АМЕР, було встановлено, що близько 95% житлового фонду міста не відповідає сучасним нормам з енергозбереження, через що якість послуг з тепlopостачання знижується, а вартість зростає. Місто прикладає значних зусиль для ремонту та реконструкції магістральних та квартальних тепломереж, проте значна частина втрат тепла відбувається у самих квартирах та будинках. Основною причиною цього є застарілі вікна й двері, відсутність фасадного утеплення, теплоізоляції у підвалах і на горищах у приватному секторі тощо.

Впровадження проектів власниками житла сприятиме забезпеченню комфортних умов проживання та заощадженню коштів. При цьому банківський кредит є доступним джерелом фінансування проектів з утеплення та встановлення індивідуального опалення (в тому числі альтернативні газу) для власників, проте високі відсотки є основним фактором, що стримує жителів від користування кредитом. Заміна вікон та входних дверей на енергоощадні, у квартирах та під'їздах багатоквартирних будинків, сприятиме досягненню комфортної температури, а при встановленні приладів обліку тепла – зменшенню видатків на опалення. Компенсація відсотків по банківських кредитах, отриманих для впровадження енергоефективних проектів власників житла, стимулюватиме жителів здійснювати термомодернізацію квартир та будинків, отримувати гідні умови проживання та економію коштів за рахунок зменшення витрат. Покращення умов життя та зменшення видатків на опалення сприятиме вчасній оплаті за енергоносії, погашенню боргів минулих періодів, а відтак – спрямування містом вивільнених коштів на задоволення інших потреб громад.

Таким чином, проект “Доступне тепло – Фонд енергозбереження м. Бурштина” пропонує можливість впровадити енергозберігаючі заходи у приватних будинках чи квартирах, використавши банківський кредит як джерело фінансування. При цьому, половина суми сплачених відсотків, або більше, якщо використовуються альтернативні газу джерела палива, компенсує Фонд енергозбереження міста Бурштина. Банки та компанії партнери надають свої послуги та товари на спеціальних умовах, значно вигідніших за ринкові. Місто та компанія ДТЕК забезпечують модернізацію тепломережі та встановлення засобів обліку теплової енергії.

Інноваційний механізм формування Фонду енергозбереження м. Бурштина забезпечує його стале існування, без використання бюджетних коштів. Переваги від реалізації проекту отримують не тільки жителі міста, а й приватні партнери – банки, виробники обладнання та матеріалів, ремонтні та обслуговуючі компанії. Проект формує позитивне ставлення до впровадження енергоефективних проектів власниками житла. Заходи сприятимуть розвитку громади, підвищенню активності власників квартир (як передумова створення об'єднання співвласників багатоквартирних будинків). Економія оплати послуг тепlopостачання для власників житла, тільки у перші три роки реалізації проекту, за розміром дорівнює бюджету проекту [10].

Висновки. Сучасний етап розвитку економіки України вимагає підвищення рівня енергоефективності в усіх сферах, що, зокрема, обумовлює необхідність дослідження проблем фінансування заходів з енергозбереження із залученням коштів вітчизняних та іноземних інвесторів. Серед підприємств та організацій, які використовують кошти іноземних інвесторів, проаналізовано діяльність ПрАТ УкрЕСКО, яке виконує енергозберігаючі проекти із залученням фінансових ресурсів Європейського Банку Реконструкції та Розвитку в рамках виконання кредитної угоди між Україною та ЄБРР.

УкрЕСКО використовує принцип фінансування енергозберігаючих заходів третьою стороною, який передбачає, що підприємства не витрачають власних коштів на модернізацію виробництва та зменшення споживання енергоресурсів. При цьому замовник відшкодовує витрати на ці послуги повністю чи частково за рахунок отриманої економії енергоресурсів. Попри успішність реалізації розгляданого вище проекту, для поширення такого виду діяльності та успішної роботи подібного механізму в Україні, слід удосконалити законодавство у цій сфері та розробити механізми стимулювання та підтримки державою зазначеного способу фінансування енергозберігаючих проектів. Так, в Закон України “Про енергозбереження” доцільно внести додаткову статтю, яка б визначила механізми стимулювання державою створення енергозберігаючих сервісних компаній та забезпечення сприятливих умов для поширення механізму фінансування енергозберігаючих заходів третьою стороною (наприклад, через спрощення процедур отримання кредитів для енергозберігаючих сервісних компаній та оподаткування залучених коштів на особливих умовах залучення інвестицій у сферу енергозбереження) [6, с. 20-21].

Серед організацій, що використовують кошти вітчизняних інвесторів, проаналізовано діяльність Асоціації місцевого економічного розвитку м. Бурштина. Вказана Асоціація в рамках Стратегії соціального партнерства компанії ДТЕК та міста Бурштина на 2013-2015 роки реалізує проект “Доступне тепло – Фонд енергозбереження м. Бурштина”, що пропонує можливість впровадити енергозберігаючі заходи у приватних будинках чи квартирах, використавши банківський кредит як джерело фінансування з компенсацією частини сплачених відсотків. Для успішної реалізації подібних проектів в Україні необхідна взаємна зацікавленість бізнес-структур, органів місцевої влади та громадян (громадських об’єднань). Тільки при активній співпраці усіх зазначених суб’єктів можливі суттєві позитивні зрушення в сфері енергозбереження.

Список використаних джерел:

1. Energy Efficiency Initiative. V.1, V.2. International Energy Agency Publications. OECD/IEA. 2007.
2. Жовтянський В. А. Удосконалення механізмів енергозбереження у розрізі ринкових перетворень в Україні // Регіональний Європейський форум. Доповіді. 16-19 травня 2000 р. – Київ: Всеукраїнський енергетичний Комітет. – 2000. – Т.1. – С. 123-134.
3. Безуглий О. Ю. Практика енергозбереження в країнах Євросоюзу та перспективи її адаптації до умов України / О. Ю. Безуглий, О. С. Яцюк // Економіка, управління, фінанси: теорія і практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 11-12 жовтня 2013 року). – Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2013. – С. 41-44.
4. Закон України “Про енергозбереження”. Відомості Верховної Ради. 1994. – №30. – 283 с.
5. Безуглий О. Вдосконалення систем управління та механізмів фінансування енергозбереження: із досвіду роботи енергозберігаючих сервісних компаній в Україні / О. Безуглий // Розвиток форм та методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації. Матеріали 2-ї міжнародної наук.-практ. конф.(Дніпропетровськ, 25-27.03.2014): тези доповідей. – Дніпропетровськ: ДДАЕУ, 2014. – С. 6-7.
6. Енергозбереження та використання альтернативних джерел енергії – застосування європейського досвіду в Україні: Освітній пакет для тематичного короткотермінового семінару / Черніг. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. п-в, установ і орг.; С. Зінченко, Н. Коваленко. – Чернігів: ЦППК, 2009. – 88 с.
7. Про компанію ПрАТ “Українська енергозберігаюча сервісна компанія” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Приватного акціонерного товариства “Українська енергозберігаюча сервісна компанія”. – Режим доступу: <http://ukresco.com/aboutus.html>
8. Модернізація систем опалення середніх загальноосвітніх сільських шкіл Снятинського району Івано-Франківської області [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Приватного акціонерного товариства “Українська енергозберігаюча сервісна компанія”. – Режим доступу: <http://ukresco.com/content/36.html>
9. Проект “Доступне тепло – Фонд енергозбереження м. Бурштина”. [Електронний ресурс] // Сайт Асоціації місцевого економічного розвитку м. Бурштина. – Режим доступу: <http://amer-burshtyn.org.ua/uk/abouts/1-amer/childs/6-dostupne-teplo>
10. Доступне тепло – Фонд енергозбереження м. Бурштина. Опис проекту. [Електронний ресурс] // Сайт Асоціації місцевого економічного розвитку м. Бурштина. – Режим доступу: http://amer-burshtyn.org.ua/uploads/document/source/50b65a1f83a0d632fa000016/dostupne_teplo_burshtyn-amer.com.ua.pdf